ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΤΟΥ κ. Κ. ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ

ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΖΑΝ ΜΩΡΕΑΣ

(Στα χυολογήματα ἀπὸ τὶς τελευταῖες βιογραφίες τοῦ Ποιητοῦ)

Δ'.

Ο ποιητὴς ὁ Ζὰν Μωρεὰς ὑπῆρξε, εἶν' ἡ ἀλήθεια, τυχερός. Μόλις πρωτοπαρουσιάστηκε μὲ τὰ ποιήματά του, ἐτράβηξε ἀμέσως τὴν κριτικὴ μὲ τὸ μέρος του.

Πρῶτος ὁ Ἀνατὸλ Φράνς, ὁ δυσκολώτερος ἀπ' ὅλους τοὺς Γάλλους λογίους στὶς κρίσεις του, τὸ 1890, μόλις ὁ Μωρεὰς ἔβγαλε τὸν πρῶτο τόμο τῶν ποιημάτων του, ἔσπευσε νὰ τοῦ γράψη μιὰ ἐνθουσιώδη κριτικὴ καὶ νὰ τὸν ἀνακηρύξη ὡς τὸν Ρονσὰρ τοῦ Συμβολισμοῦ. Μὲ τὸν ἴδιο ἐνθουσιασμὸ ἔγραψε γιὰ τὸν ποιητὴ ὁ Μπαρρὲς κ' ὅλοι οἱ ἄλλοι Γάλλοι κριτικοί.

Ὁ Μωρεὰς ἦταν πολὺ περήφανος γιὰ τὸν θρίαμβό του αὐτόν. Τοῦ ἄρεσαν οἱ ἔπαινοι. Γι' αὐτό, ὅταν ἀργότερα ἡ ἐφημερίδες ἔπαψαν ν' ἀσχολοῦνται μ' αὐτόν, ἦταν κατεστενοχωρημένος. Κ' εὐχαριστήθηκε πάλιν ὅταν μετὰ τὴ δημοσίευσι τῆς ποιητικῆς του συλλογῆς «Στροφές», ὅλοι οἱ κριτικοὶ ἔγραψαν ὕμνους γιὰ τὸ ἀριστουργηματικό του αὐτὸ ποιητικὸ ἔργο.

Ὁ Μωρεὰς ἀγαποῦσε τὴν Ἑλλάδα ὅσο καὶ τὴ Γαλλία. Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶνε παράξενο, οὔτε πρωτοφανές. Συνέβη τὸ ἴδιο καὶ μ' ἕναν ἄλλον Ἕλληνα μεγάλο ποιητή, τὸν Ζακύνθιο Φώσκολο, ὁ ὁποῖος ἔγραφε Ἰταλικὰ κ' ἀγαποῦσε τὴν Ἰταλία, χωρὶς νὰ πάψη ὡστόσο ν' ἀγαπᾶ θερμὰ καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἔτσι ἀκριβῶς κ' ὁ Μωρεάς. Δὲν ἔπαψε ποτὲ ν' ἀγαπᾶ τὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ ἐλάτρευε ταυτοχρόνως τὴ Γαλλία.

«Θεωρῶ τὸν ἑαυτό μου, ἔγραφε, δυὸ φορὲς Γάλλο, γιατὶ γεννήθηκα Ἕλλην. Γιατὶ τὴ σημαία τῆς ποιήσεως, τὴν ὁποία ἡ Γαλλία — ποὺ μ' ἔμαθε νὰ τραγουδῶ — κρατεῖ σήμερα τόσο ψηλά, τὴν πῆρε ἀπὸ τὴ Ρώμη, ἡ ὁποία τὴν πῆρε πάλι ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὴν ἀθάνατη, ποὺ μ' ἐγέννησε».

Χωρὶς ἄλλο τὶς «Στροφές» του, τὸ τελειότερο ποιητικό του ἔργο, τὶς συνέλαβε ὁ Μωρεὰς κατὰ τὸ 1897 ὅταν ἦρθε κι' ἔμεινε στὴν Ἀθήνα, κατὰ τὴ θλιβερὴ περίοδο τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου. Ἐπισκέφτηκε τότε διάφορα μέρη τῆς πατρίδος του καὶ ξαναβαφτίστηκε στὸ ἑλληνικὸ φῶς καὶ χόρτασε τὸ ἑλληνικὸ τοπεῖο καὶ τὸ ὑπέροχο ἑλληνικὸ ἀκρογιάλι. Ὅσοι διάβασαν τὰ ποιήματα τοῦ τόμου αὐτοῦ, τὰ πλημμυρισμένα ἀπὸ φῶς, ἁρμονία, γαλανὴ θάλασσα καὶ οὐρανό, δὲν μποροῦν νὰ μὴ παραδεχτοῦν τὴν ἀλήθεια, ὅτι πολὺ ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ Μωρεὰ τὸ ταξεῖδι του αὐτὸ στὴν Ἑλλάδα. Ἄλλωστε, εἶνε ἱστορικῶς βεβαιωμένο, ὅτι τὰ ποιήματα αὐτὰ ἄρχισε νὰ τὰ γράφη ὁ Μωρεὰς τὸν Αὔγουστο τοῦ 1897, ὅταν γύρισε δηλαδὴ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὸ Παρίσι.

Πολλὰ ἀπὸ τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς του αὐτῆς ἐξυμνοῦν ἀθηναϊκὰ τοπεῖα καὶ ζωντανεύουν νοσταλγικὲς ἀναμνήσεις του. *«Κηφισσέ, ἔχω ἀκόμη τὴν ψυχή μου εὐτυχισμένη ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ξαναεῖδα τὶς γεμᾶτες διαύγεια ὄχθες σου»*, γράφει σ' ἕνα ποίημα τῶν «Στροφῶν».

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ θεωρηθῆ ὑπερβολικὴ ἡ γνώμη τοῦ μεγαλειτέρου κριτικοῦ τῆς Γαλλίας, τοῦ Πὼλ Σουνταί, ὁ ὁποῖος ἔγραψε, ὅταν πέθανε ὁ Μωρεάς, ὅτι *«ἡ Ἑλλὰς, μητέρα κάθε πολιτισμοῦ Εὐρωπαϊκοῦ, μᾶς ἔστειλε ἕνα ἀπὸ τὰ παιδιά της γιὰ νὰ γίνη ὁ τελευταῖος τῶν μεγάλων Γάλλων ποιητῶν»*.

* * *

Ὅταν τὸ 1904 ὁ Μωρεὰς ἦρθε στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ παραστῆ στὸ παίξιμο τῆς «Ἰφιγενείας» του στὸ Στάδιο, ἐμπνεύσθηκε τόσο ἀπὸ τοὺς ἀττικοὺς περιπάτους του, ὥστε ἔγραψε μερικὲς ἐντυπώσεις ποὺ εἶνε ἀληθινὲς ζωγραφιές:

«Ὁ ζέφυρος, γράφει, κι' ἡ εὐωδιὲς τῆς ἐξοχῆς, εἶνε τὸ συνηθισμένο στολίδι τῶν Ἀθηνῶν. Κι' αὐτὸ τὸ πένθος τῆς φύσεως παίρνει ἐδῶ τὴν ὠμορφιὰ ποὺ ξιππάζει. Ἐθαύμασα ἕνα βράδυ τὸ ὡραιότερο μελαγχολικὸ λυκόφως τοῦ κόσμου. Ἀπέναντί μου φάνταζε ἡ μαύρη βλάστησις ἑνὸς κήπου καὶ στὸ βάθος τὰ βουνὰ ζωγραφιζόντουσαν καθαρά, μ' ὅλον τὸν ὁλόμαυρο πέπλο ποὺ ἅπλωναν πάνω τους τὰ σύννεφα καὶ τὸ σκοτάδισμα τῆς ὥρας. Δεξιά, θλιβερὰ ἀρχαῖα ἐρείπια... Καὶ στὴν τελευταία ἀναλαμπὴ τοῦ ἥλιου ποὺ βασίλευε, ὁ ἄνεμος ἄρχισε νὰ σκορπίζη χοντρὲς σταλαγματιὲς βροχῆς καὶ νὰ κάνη νὰ κυματίζουν οἱ βόστρυχοι τῶν πιπεριῶν τῆς δεντροστοιχίας.

» Τοπεῖο τραγικό, μὰ ὄχι σκυθρωπό. Ἀνατριχίλα ἁρμονική, ὅμοια μ' ἐκείνη τῶν στίχων τοῦ Αἰσχύλου, ὅταν ἡ μοιχαλὶς Κλυταιμνήστρα κραδαίνει τὸν ἀνθρωποκτόνο πέλεκύ της.

» Δυὸ λέξεις θὰ εἰπῶ καὶ γιὰ τ' ἄνθη ποὺ πωλοῦν στοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν. Εἶνε τόσο ὡραῖα μὲ τὴν παράξενη χειμερινὴ χλωμή τους ὠμορφιά. Μέσα σ' αὐτὰ τὰ λουλούδια μιὰ ἀρχαία ψυχὴ φαίνεται νὰ ὑπομένη τὴ Μοῖρα της. Τὰ ἴα εἶνε ἀκόμη τὸ ἀδιαφιλονείκητο στεφάνι τοῦ Ἄστεως, ὅπως ἄλλοτε στὴν ἐποχὴ τῶν Μουσῶν. Τὰ ρόδα πρέπει ἐδῶ νὰ παρουσιάζωνται δεμένα σ' ἀνθοδέσμη. Μόνο στὸ Παρίσι μερικὰ σπάνια τριαντάφυλλα δείχνουν τὴν πικραμένη ὠμορφιὰ τῆς μοναχικῆς ζωῆς.

» Ὕστερα ἀπὸ τὰ λουλούδια, ἡ γυναῖκες. Ὑπεστήριξαν, νομίζω, πὼς στὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλέους ἡ Ἀθηναῖες ἦσαν ἄσχημες. Σήμερα ἡ Ἀθηναῖες ἔχουν μεγάλα βαθύτατα μάτια, ποὺ κυττάζουν μὲ βλέμμα αἰνιγματικὸ — ἴσως ὅμως χωρὶς αἴνιγμα. Αὐτὴ εἶνε ἡ ἀληθινὴ ὠμορφιά. Δὲν μοῦ φαίνεται πὼς ἡ γυναῖκες ἐδῶ βαδίζουν ὅπως αἱ καννιφόροι τῆς ἀρχαιότητος. Κι' αὐτὸ γιατὶ ἴσως τὶς βλέπω στὸ δρόμο κι' ὄχι ἀπάνω σ' ἀνάγλυφο.

» Ὦ βουνὰ τῆς Ἀττικῆς! Ὦ γαλανὸ ἀκρογιάλι τοῦ Φαλήρου! Ταιριάζει νὰ σᾶς θαυμάσω τώρα χωρὶς συγκίνησι. Ἐγγίζω τὴν τελειότητα καὶ τὸν θάνατο, ἀλλὰ ὁ θάνατος εἶνε κουταμάρα».

Αὐτὰ ἦσαν τὰ τελευταῖα λόγια ποὺ ἔγραψε ὁ Μωρεὰς γιὰ τὴν Ἑλλάδα, πρὶν ἀφήσει γιὰ τελευταία φορὰ τὸ χῶμα της. Ἔπειτα ἀπὸ λίγα χρόνια πέθανε στὸ Παρίσι, ὅπου καὶ ἐτάφη, χωρὶς νὰ προφτάση νὰ ξαναγυρίση στὴ μητρική του γῆ.

Τὸ μνῆμα του βρίσκεται σὲ μιὰ γωνία τοῦ Παρισινοῦ νεκροταφείου τοῦ Πὲρ Λασσαίζ, καὶ μονάχα ἕνας δρόμος, στὴ Γαργαρέτα, μακρυνὸς καὶ χαμένος, δείχνει τὸ ὄνομα τοῦ Μωρεὰς στὸν τόπο ποὺ γεννήθηκε.

* * *

Κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του, ὁ ποιητὴς δὲν ἦταν οἰκονομικῶς σὲ καλὴ κατάστασι. Εἶχε πέσει ἡ δραχμή, τὸ εἰσόδημα ποὺ λάβαινε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἶχε λιγοστέψει καὶ στενοχωριόταν ἀρκετά. Ὁ Ἐρεντιά, ὁ μεγάλος Γάλλος ποιητής, τοῦ ὁποίου πολλὰ θαυμάσια σονέττα μετέφρασε ἑλληνικὰ ὁ κ. Ι. Γρυπάρης, σκέφτηκε τότε νὰ βοηθήση τὸν Μωρεάς. Ἀλλὰ γνώριζε πόσο ἦταν ἀξιοπρεπὴς καὶ προσπάθησε νὰ βρῆ ἕναν εὔσχημο τρόπο.

Τὸ 1901 λοιπὸν τοῦ ἐπρότεινε νὰ δεχτῆ ἕνα Ἀκαδημαϊκὸ ποιητικὸ βραβεῖο 4 χιλιάδων φράγκων. Ἔτσι θὰ ἐνισχύεται ὑλικῶς ὁ ποιητὴς καὶ θὰ ἐτιμᾶτο καὶ τὸ ἔργο του. Ἴσως σ' ἄλλη περίστασι δὲν θὰ δεχόταν ὁ Μωρεὰς νὰ κριθῆ τὸ ἔργο του καὶ νὰ βραβευθῆ, γιατὶ θεωροῦσε τὸν ἑαυτό του ἀνώτερο ἀπὸ τοὺς κριτάς του. Ἀλλὰ 4 χιλιάδες φράγκα ἦσαν κάτι τι γιὰ τὴ στενόχωρη θέσι στὴν ὁποία βρισκόταν. Καὶ δέχτηκε. Ὑπέβαλλε λοιπὸν κατὰ τοὺς συνήθεις τύπους τὴν αἴτησί του στὴν Ἐπιτροπή, ἡ ὁποία ἀποτελεῖτο ἀπὸ τὸν Σαρδοῦ, τὸν Κοππέ, τὸν Ἀνατὸλ Φράνς, τὸν Σουλὺ Προυντὸμ καὶ ἄλλους τέσσερες ἀκαδημαϊκούς. Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐδέχθηκαν μ' ἐνθουσιασμὸ τὴν ὑποψηφιότητα, μονάχα ἕνας ἀπ' αὐτοὺς σηκώθηκε καὶ τὴν πολέμησε.

Ἦταν ὁ ποιητὴς Σουλὺ Προυντόμ, καὶ εἶχε προσωπικοὺς λόγους ἐναντίον τοῦ Μωρεάς, ὁ ὁποῖος χτυποῦσε τὴν ποιητικὴ σχολὴ τῶν Παρνασσιδῶν, στὴν ὁποία ἀνῆκε, καὶ τὸν εἶχε πειράξει πολλὲς φορές.

Σὲ τέτοιο δὲ σημεῖο ἔφτασε ἡ ἀντίδρασι τοῦ Προυντόμ, ὥστε δὲν δίστασε νὰ δηλώση στοὺς ἄλλους ἑπτὰ συναδέλφους του, ὅτι θὰ τὸ θεωροῦσε προσωπικὴ προσβολὴ μεγάλη ἂν ἐβραβεύετο ὁ Μωρεάς. Φυσικά, οἱ συνάδελφοί του ἀκαδημαϊκοὶ δὲν ἤθελαν νὰ προσβάλουν τὸν Σουλὺ Προυντὸμ κ' ἔτσι ἐματαιώθη ἡ βράβευσι τοῦ Μωρεὰς ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία.

Παντοῦ, βλέπετε, τὰ ἴδια συμβαίνουν μὲ τὶς ποιητικὲς ζηλοτυπίες καὶ μὲ τὰ βραβεῖα καὶ τὸ σχετικὸν ἀλληλοφάγωμα δὲν εἶνε ἀποκλειστικὸ προνόμιο τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑΣ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΑΠΟ ΤΙΣ «ΣΤΡΟΦΕΣ»

(Τοῦ JEAN MOREAS)

Μονάχος μου καὶ σκεφτικὸς θὰ πάω στὸ μο-
(νοπάτι
κάτου ἀπ' τὸν κρύον οὐρανὸ ποὺ τοῦλειψε
(ἡ χαρά,
κι' ἐκεῖ στὶς λεῦκες μὲ καρδιὰν ἀπὸ ἔρωτα
(γιομάτη
θὰ πάρω μές στὰ χέρια μου τὰ φύλλα τὰ
(νεκρά.
Θ' ἀκούω τὰ θλιβερὰ πουλιὰ ποὺ θὰ πετοῦ-
(νε πέρα
πρὸς τὰ χωράφια ἀπ' τοῦ βορηᾶ διωγμένα
(τὴν πνοή
καὶ πλάϊ στὰ πένθιμα νερά, καθὼς θὰ σύ-
(νη ἡ μέρα,
τὸ μνῆμα θὰ συλλογιστῶ σκυφτὸς καὶ τὴ ζωή.
Θὰ σταματάη τὰ σύγνεφα ὁ ἀγέρας παγω-
(μένος,
τὸ δειλινὸ θὰ ξεψυχάη ἐκεῖνη τὴ στιγμή,
κι' ἐγὼ ἐκεῖ κάπου, ἀπ' τὸ πολὺ περπάτη-
(μα κομμένος,
θὰ κάτσω κι' ἥσυχος θὰ φάω τῆς πίκρας τὸ
(ψωμί.

Μετάφρ. Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΤΑ ΦΕΤΙΧ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ ΟΙΚΩΝ

Ὅλοι οἱ παληοὶ ἀρχοντικοὶ οἶκοι — προστάντων οἱ βασιλικοὶ — ἔχουν διάφορα φυλαχτά, ποὺ τὰ θεωροῦν ὡς ἐξαιρετικὰ «γουρλίδικα». Ἔτσι ὁ οἶκος τῶν Βοναπαρτῶν ἔχει τὶς περίφημες μπόττες καὶ τὸ μικρὸ καπέλλο τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος.

Ὁ οἶκος τῶν Χοεντζόλλερν φυλάει ὡς ἱερὴ παρακαταθήκη ἕνα πέτσινο... παντελόνι! Τὸ παντελόνι αὐτὸ τὸ φοροῦσε ὁ πρῶτος Χοεντζόλλερν, ὅταν κατέκτησε τὸ μαρκιζᾶτο τοῦ Μπράντεμπουργ.

Ἐκτὸς αὐτοῦ τοῦ παντελονιοῦ, στὸ Ἀνάκτορο τοῦ Πότσδαμ ἐφύλαγαν ὡς φυλαχτὸ τὸ μπαστοῦνι ποὺ κρατοῦσε στὰ χέρια του ὁ Φρειδερῖκος ὁ Μέγας στὴν περίφημη μάχη τοῦ Ρόσμπαχ. Οἱ Ρωμανώφ, τέλος, ἐφύλαγαν τὰ ξυλόυργικά ἐργαλεῖα τοῦ Μεγάλου Πέτρου.